

דן הפסיק לנשום כיום השישי, בשעה 2.43 אחריצהרהיים. 10 דקות אחריכך הגיע הד"ר אריה בס, רופא, שכן וחבר (בעלה של גבי אלדור) וחתם על תעודתהפטירה. מכיוון שהמוות היה צפוי זמן רב מראש, הוכנה מבעוד מועד תעודת-פטירה, שהיתה מונחת באחת המגירות בחדר שבו שכב. שם, באותה המגירה, היו מונחים גם שאר המיס"מכים שלו. גם הד"ר בס ידע מראש שהוא שיחתום על תעודתהפטירה. ליד מיטתו היו בתיה אפולו, אשתו לש-

רגילה לבין לווייה חריגה, כפי שדן עצמו היה מתכנן. לכן, אחרי מותו, הוחלט להעביר את גופתו למכון הפאתולוגי. אילו היתה גופתו מגיעה למרכז-הלוויות, היא היתה מקבלת את חסר תה של החברה קדישא, ואז קשה היה מאוד לערוך הלווייה חילונית. הד"ר יהודה היס, מן המכון הפאתולוגי, הסביר לחיים חפר, שאין שום בעייה להעביר את הגופה לשם, בתנאי שמודיעים תחילה למיטרתה. לפי החוק כל אדם שנפטר מחוז

על מותו של דן. זמן קצר אחריכך הגיעו לבית שני שוטרים, לוודא שיש מת, והזמינו שוטר חוקר. הוא בא, הביע את צערו, אמר שהוא נהג לקרוא את מאמריו במשך שנים. הוא גבה עדות מגילה רוזן והלך. קצת אחרי השעה 6 בערב הגיע אמבולנס לקחת את הגופה למכון הפאתולוגי. שני בחרי רים נכנסו לקחת את הגופה. במקום התנהל ויכוח קצר. אחד הבחורים רצה לקחת את הגוף, פה בתוך שמיכה, החברים התנגדו בתוקף, הוא נכנע והלך להביא אלונקה. איש מהחי

שחזור דן מארצות-הברית, לפני חמישה חודשים, עלתה השאלה לאן להעביר את גופתו. הוא רצה, שם, שמקומו בבית. חיים חפר רצה לסדר לו מקום במחלקה סיעודית בבית-החור לים איכילוב, אבל רעיון זה נקטע באיבו, משום שלכל קרוביו היה ברור שאישפוז במחלקה כזאת רק ידא אותו. אחריכך היה מי שחשב להעביר אותו למחלקת-שיקום בתל-השומר, שבה מטפלים בדרך-כלל בחיילים. גם רעיון זה נפל, משום היה ברור שסיכויי של דן להחלים הם פחות מאשר קלושים. דן רצה לשכב בבית. בתיה אפולו רצתה לטפל בו, וכך הוחלט לקחת אותו לביתו. עם השיחורור מבית-החולים נדרשו סידורי רים כדי לאפשר את הבאתו הביתה. היתה דרושה מיטה מיוחדת, עם האפשרות להרמת הראש והרגליים. היה דרוש כיסא גלגלים. היה דרוש בלון-חמצן ואביזרים רפואיים נוספים. חלק מהחברים הקרובים התנגדו לדאוג לדברים.

החודשים האחרונים

המיטה הגיעה מאירגון עזרא ומרפא בכני ברק, כראשות הרב אלימלך פירר, כך גם בלון-החמצן. אנשי האירגון, יהודים חרדים, גם דאגו לתקן בתוך זמן קצר כל קילקול שאירע במיטה, ולמלא מחדש את בלון-החמצן צן כשהיה צורך בכך. הם הביאו לדן מיטה חשמלית משוכללת עם שלט-רחוק המאפשר לחולה עצמו לשלוט במצבים השונים של המיטה. כך יכול היה דן לתפעל את המיטה בכוחות עצמו עד לימים האחרונים ממש, כש כבר לא היה מסוגל אף ללחוץ בעצמו על כפתורי השלט.

מצב-רוחם של בני-הבית והחברים נע לפי התנודות במצבו הפיסיולוגי של דן. בתחילה, כשהגיע הביתה מבית-החולים, היו הכל במי תח נורא. אחרי שבועות אחדים ירד המתח, הכל התחילו לתפקד ביעילות ובאופן שיגי רתי. בכל פעם כשמצבו היה מחמיר — וזה קרה פעמים רבות בחודשים האחרונים — נכנסו כולם למתח מחדש.

חודש מאי נסע דן לארצות-הברית כדי להיפדר משלושת ילדיו הגדולים הגרים שם, ילדים מאתו הראשונה, אלן. כמהלך הביקור נכנס לשם התייעצות לאחד המרכזים הרפואיים בני-יורק. שם התפתה לעבור ניתוח להשתלת צינור מיוחד בגופו, שיזליף באופן קבוע תרופות ישר למחזורי-דם. לדעת הרופאים בארץ היה הניתוח חסרי סיכוי. הרופאים האמריקאים האמינו שיש סיכוי של 50% שהניתוח יצליח, ויתן לו שנתיים נוספות. הוא הימר. תוך כדי הניתוח לקה באי רוע מוחי. כתוצאה מזה לקה בשיתוק בחצי הימני של גופו. גם אופי-הדיבור שלו נפגע בצורה משמעותית בתחילה, אך השתפר מעט אחריכך.

הוא חזר לארץ במצב רע. הרופאים הודיעו למישפחה שנותו לו עוד שבועיים עד ארבע שבועות לחיות. הוא החזיק מעמד חמישה חודשים. דן היה תשוש, אך דבק בחיים. הוא רצה לחיות. אחד מחבריו נזכר בשבוע כי בדיון ציבורי שנערך בארץ על המתת-חסד, בעיקר בות פנייתו לבג"ץ של גידעון נקש, כתב דן שכשהוא יהיה מחובר למכשירים ולעירויים, הוא דרוש שלא ינתקו אותו, ושיתנו לו לסיים את חייו בקצב שלו. זה היה הקו המנחה בטיי פול בו לאורך החודשים. הוא באמת איש שרצה לחיות, אמרו.

במשך כל חודשי מחלתו היה דן המחליט הבלעדי ביחס לעצמו. היה זה הוא שהחליט איזה מן התרופות הרבות יקח, הוא שהחליט אם יאכל ומה, בתקופה שבה עוד אכל, וכך גם לגבי כל שאר הדברים הקטנים-אלי. הצעות הרפואי שסבב אותו — רופא שהיה מגיע לעיתים קרובות, אחות ששהתה איתו

מיה מיטלסון

דן בראיון בביתו בומל יפו, 1985

עלה הרעיון לעטוף את הגופה בנד לבן. מישהו הציע — גלבייה

ברים לא הסכים לעוונ את החרר בזמן שגרי פתו של דן הועברה מהמיטה שעליה שכב אל האלונקה. הכל נשארו ואף עזרו בהעברה. אז עלה הרעיון לעטוף את הגופה בכד לבן. אחריכך אמר מישהו שאולי כדאי להלביש אותו בגלבייה לבנה. ההצעה לא התקבלה. הד"ר היס ביקש לערוך לדן ניתוח שלא-חריהמוות. נערך דיון במישפחה. נעמי אמרה שאינה מוכנה, אם התוצאה תהיה גופה מכרי תרת. אחרי שהובטח לה שהגופה תהיה שלי, מה, היא הסכימה. גם בתיה הסכימה. דו"ח הניתוח יגיע רק בעוד שלושה שבועות. את סידורי-הקבורה ערכו חפר ואגמון. חפר פנה ביוזמתו לכמה קיבוצים בבקשה לקבור את דן. קבורה חילונית של יהודי בישראל ניתן, כידוע, לערוך רק בקיבוץ. בשדותיים הסכימו. אחרי שקיבל תשובה חיובית משי דו"ח, התלבט חפר אם לספר את הדבר לדן. הוא החליט לספר לו, קיבל את הסכמתו, והי הלווייה שתוכננה לפריטיה על-ידי חפר ואגמון, התבצעה בקיבוץ.

עבר, שטיפלה בו במסירות במשך כל החור דשים האחרונים, נעמי (בתם של דן ובתיה), החבר של נעמי, גילה רוזן (כתבת חדרשוו לענייניבריאות, שהיא גם אחות במיקצועה, ושטיפלה בדן כאחות בחודשים האחרונים), וזמי לרר.

מייד אחרי שחתם הרופא על תעודת-הפטיירה ניגשה בתיה אל הגופה, רחצה אותה ואף ניקתה את השיניים. בחודשים האחרונים שכב דן ערום מתחת לסדין.

כאותו הרגע הוחלט להשאירו בבית עד השעה 6 בערב. בתיה כיסתה אותו בסדין, וזמן קצר אחריכך התחילו החברים הקרובים להגיע הביתה: חיים חפר, אלכס אנסקי, יוסי קריים, אמנון רנקנר, יעקב אגמון ושלמה צפירי.

דן לא שאיר לחבריו הוראות ביחס לקבורה ולהלווייה. היה ברור שאחרי מותו לא איכפת לו מה יקרה. החברים החליטו על לווייה חילונית מכובדת, כפשרה בין לווייה